

353. Solt-Járáspuszta, Bem utca 16.

(Bács-Kiskun megye) Ó

2005. március 31-én lelőhely-hitelesítést végeztünk a telken a november folyamán vízaknaásás közben előke-rült kora avar temetkezés pontos helyének meghatározására. A helyszínen tapasztaltuk, hogy a vártnál nagyobb arányú csatornázási munkálatok történtek egész Járáspuszta területén. Bár a fél évvel ezelőtti események szemtanúit nem találtuk meg, de a beásás folytán biztosak lehetünk benne, hogy az pontosan csak a vízakna helyéről kerülhetett elő. A terepszemle alatt a sírtól K-re lévő szántásban őskori település nyomait észleltük. Maga a lelőhely egy a környezetéből látványosan kiemelkedő földhátan helyezkedik el.

Munkatársak: Deák Andrea és Vida Ágnes.

ROSTA SZABOLCS

354. Solt, Tételhegy

(Bács-Kiskun megye) U, B, V, A, H, Á, Kk

Néhány tavaszi-kora nyári terepszemlét követően 2005. november 14–16. között intenzív terepbejárást tartottunk a Tételhegyen (Solt 14. sz. régészeti lelőhelye), mely Solt határának keleti részén, a kecskeméti (52. sz.) és kiskőrösi (53. sz.) műút háromszögében, a Duna jelenlegi medrétől légvonalban mintegy 7 km-re fekszik a dunaföldvári és bölcskei rév közelében.

A Tételhegy ÉNy-DK irányban elhelyezkedő, kissé nyújtott, kb. 1150×800 m kiterjedésű (megközelítőleg 100 hektárnyi) ovális terület. Legmagasabb pontjának tengerszint feletti magassága 112,2 m, ezzel mintegy 17 m-rel emelkedik ki az egykori ártérből. Természeti képződmény, ún. tanúhegy, melyet a Duna mederváltásai során nem hordott el. A DK-i sarkán nyitott homokbányában a domb szerkezete függőleges profilban tanulmányozható.¹⁷ A keleti oldalán meredekebb, érintetlenebb, itt akácerdő borítja, és csak néhány szakaszon okozott benne régebben bolygatást a homokbányászás, illetve az oda helyezett karám. Déli oldalán található az egyutcás Tételalja település, mely 1941-ben épült az árvízkárosultak számára. A DNy-i oldalon szőlők vannak, míg a térség nyugati oldalát szántják, itt a legalacsonyabb és a legkevésbé hangsúlyos a tanúhegy oldala. Felszíne tagolt: a kisebb-nagyobb kiemelkedéseket vízmosásos mélyedések választják el egymástól. Ezek a magaslatok főleg az É-i, ÉK-i és K-i oldalon jellemzőek, ahol nagy dombok formájában jelentkeznek.

A lelőhelyre csupán az elmúlt években vetült némi figyelem, bár több régészeti korszakból ismerünk ide köthető, jelentős leletegyütteseket. Elsőként Visy Zsolt közölte Otto Braasch 1997-es felvételét a tétel-

hegyi földszáncról.¹⁸ Czajlik Zoltán 2003. évi kutatásait bemutató légifénykép-sorozatában a Tételhegy mint ismeretlen korú (őskori?) erődítés „elővárral” meghatározással szerepelt.¹⁹ Bóna István rajzban rögzített kö-zöletlen feltételezése szerint a Tételhegy egykor alkalmas lehetett avar kagáni székhelynek.²⁰ A közvetlen környéken temetkezésekkel is számolni kell ebből a korszakból: 1951 telén a Tételhegytől É-ra mintegy 450 m távolságra, az állami gazdaság területén meszesgödör ásásakor három kora avar kori sírt találtak (a mellékelt térképen: 9. lh.).²¹ A mostani terepbejáráson összegyűjtött avar kori cserepeken kívül még egy-egy erősen kopott bizánci rézérem mutat erre a korszakra: Heraclius és Heraclius Constantinus 613–614-ra keltezhető, Constantinápolyban vert follisa.²² A Tételhegyen közelebből ismeretlen helyen, 1907-ben szántás során került elő az a magyar honfoglalás korából származó, a 10. sz. első kétharmadára keltezhető leletegyüttes, melyet Csete István helyi gazda egy rangos női sírban bolygatott meg, melynek leleteit (egy aranyozott ezüst hajfonatkorongot, egy ezüst lemezkarpercet és két szív alakú lemezes csüngőt) gróf Benyovszky Sándornak adta át, aki azokat a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.²³ További Árpád-kori és java középkori szórvány leletek találhatóak a Katona József Múzeumban: Tételalja lelőhelyről származik III. Béla (1172–1196) rézpénze, valamint a Tételhegyről való egy Köln város címerével ellátott, 15. sz. közepére keltezett ólombárca.

A dombfelszín bejárásához, illetve a régészeti jelenségek értékeléséhez nélkülözhetetlen információkat

18 BERTÓK, G. – VISY, Zs.: Bildkatalog (Ungarn). In: OEXLE, J. (zgst.): Aus der Luft – Bilder unserer Geschichte. Luftbildarchäologie in Zentraleuropa / Történelmünk képei madártávlatból. A légrégészet Közép-Európában. Dresden, 1997, 157.

19 CZAJLIK Z.: Légi régészeti kutatások Magyarországon 2003-ban (Rövid beszámoló az ELTE Régészettudományi Intézetének Térinformatikai Kutatólaboratóriumában folyó munkáról). In: Régészeti Kutatások Magyarországon 2003. Budapest, 2004, 111, 119, 120.

20 Az 1990-es évek végén egy rajzon jelölte meg Bóna István a Tételhegyet, mint amely méreteinél és földrajzi elhelyezkedésénél fogva alkalmas lehetett az avar kori uralmi központ helyszínének; a vázlatot B.-Horváth Jolán készítette.

21 A leletanyag (három bögre, egy bronzkarika-fülbevaló) a Magyar Nemzeti Múzeumba került. Türr Ervin 1951. december 13-án kelt jelentése: MNM Adattár S I. 13. Leltári száma: MNM 32/1952.1-4.; közlése: BALOGH Cs.: Régészeti adatok Bács-Kiskun megye területének kora avar kori történetéhez. Előmunkálatok a Duna-Tisza-köze avar kori betelepülésének kérdéseiről. StudArch VIII. Szeged, 2002, 309–310, 12. kép 1, 3.

22 Varga Csaba helyi lakos találta saját telkén, melyet Wolfgang Hahn (Institut für Numismatik und Geldgeschichte, Universität Wien) határozott meg.

23 HAMPEL J.: Újabb tanulmányok a honfoglalás kor emlékeiről. Budapest, 1907, 37., 27. t. 1-4.; „Őseinket felhozád...” A honfoglaló magyarság. Kiállítási katalógus. Révész László, Wolf Mária és M. Nepper Ibolya közreműködésével szerkesztette: Fodor István. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1996, 352–353. A leletek leltári száma: MNM 82/1907.1-4.

17 A régészeti vizsgálatokkal párhuzamosan az ELTE Természettudományi Tanszéke Nagy Balázs vezetésével ősföldrajzi, őskörnyezeti rekonstrukciós vizsgálatosorozatot indított a Tételhegy felépítésének és fejlődéstörténetének bemutatása céljából.